

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 10 มิถุนายน 2537

เขตเศรษฐกิจจีนอันไพศาล

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

ในขณะที่เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) เป็นเพียงเงาที่ไร้ร่าง และรัฐบาลประเทศต่างๆในอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้พยายามจัดตั้งเขตเศรษฐกิจต่างๆด้วยสูตรผสมหลายต่อหลายสูตร ไม่ว่าจะเป็นสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และท้ายที่สุดหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ เขตเศรษฐกิจจีนกำลังก่อตัวขึ้นตามพลังธรรมชาติของผู้ที่มีภูมิหลังแห่งชาติพันธุ์เดียวกัน เขตเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ประกอบด้วยมณฑลกว่างตุ้งและมณฑลฟูเจี้ยนในจีนแผ่นดินใหญ่ ฮองกง และไต้หวัน นิตยสาร *Business Week* และหนังสือพิมพ์ *Los Angeles Times* ชานานาม 'สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ' นี้ว่า 'เขตเศรษฐกิจจีนอันไพศาล' (Greater Chinese Economic Sphere)

การก่อเกิดของ 'สามเหลี่ยมเศรษฐกิจจีน' นี้เป็นผลจากการปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจของทั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนและไต้หวันนับตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา แนวนโยบาย 'สี่ทันสมัย' ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ผลักดันให้มณฑลริมฝั่งทะเลตอนใต้เป็นเขตเศรษฐกิจเสรีในขณะเดียวกัน รัฐบาลไต้หวันก็ปรับเปลี่ยนนโยบายไปในทางที่ไม่กีดขวางการสร้างสัมพันธภาพทางเศรษฐกิจกับสาธารณรัฐประชาชนจีน การปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลประเทศทั้งสองนี้เองนับเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิด 'สามเหลี่ยมเศรษฐกิจจีน' โดยธรรมชาติ

นับตั้งแต่เมื่อพรรคก๊กมินตั๋งพ่ายแพ้พรรคคอมมิวนิสต์จีน จนสูญเสียอำนาจรัฐในปี 2492 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับไต้หวันมีพัฒนาการที่สามารถจำแนกเป็น 3 ช่วง ช่วงสามสิบปีแรกระหว่างปี 2492-2521 เป็นช่วงที่ประเทศทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน การค้าระหว่างประเทศทั้งสองอยู่ในระดับต่ำมาก แม้ในปี 2521 ไต้หวันขายสินค้าออกให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเพียง 0.5 ล้านดอลลาร์อเมริกัน ในขณะที่นำเข้าจากสาธารณรัฐประชาชนจีน 47 ล้านดอลลาร์อเมริกัน

ความสัมพันธ์ช่วงที่สองเริ่มต้นในปี 2522 จนถึงปี 2532 อันเป็นช่วงที่รัฐบาลประเทศทั้งสองปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจ จน 'สามเหลี่ยมเศรษฐกิจจีน' ก่อตัวขึ้น การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศภายใน 'สามเหลี่ยมเศรษฐกิจจีน' ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ด้วยเหตุที่

ไต้หวันและสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตจึงยังไม่มีการค้าและการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศทั้งสอง ธุรกรรมระหว่างประเทศกระทำผ่านฮ่องกงเป็นสำคัญ ในปี 2533 ไต้หวันขายสินค้าออกให้สาธารณรัฐประชาชนจีนผ่านฮ่องกง 3,230 ล้านดอลลาร์อเมริกัน ในขณะที่นำเข้าจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเพียง 765 ล้านดอลลาร์อเมริกัน

การเติบโตของการค้าระหว่างประเทศในลักษณะสามเส้าดังกล่าวนี้ ทำให้ฮ่องกงแปรสภาพเป็นสนามการค้าที่สำคัญของไต้หวัน นับตั้งแต่ปี 2492 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาเป็นตลาดสินค้าออกที่ทรงความสำคัญสูงสุดของไต้หวัน ในบางช่วงเวลาสหรัฐอเมริการับสินค้าออกเกือบ 50% ของสินค้าออกไต้หวันทั้งหมด อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปี 2529 เป็นต้นมา ความสำคัญของสหรัฐฯในฐานะตลาดสินค้าออกของไต้หวันมีแนวโน้มตกต่ำลง แต่ก็ยังคงครองอันดับหนึ่งในระดับ 30% ของสินค้าออกไต้หวันทั้งหมด

ไต้หวันเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเปิด (Open economy) ที่อาศัยการส่งออกเป็นจักรกลการจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นับตั้งแต่ปี 2526 เป็นต้นมา การส่งออกของไต้หวันมีมูลค่าสูงกว่า 50% ของรายได้ประชาชาติ และขยับสู่ระดับมากกว่า 70% ในปัจจุบัน แต่การที่ไต้หวันต้องพึ่งสหรัฐฯเป็นตลาดสินค้าออกที่สำคัญยิ่ง ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของไต้หวันแขวนอยู่กับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา เมื่อสหรัฐฯเผชิญภาวะเศรษฐกิจถดถอย ไต้หวันก็มีอันต้องถดถอยตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้เอง ไต้หวันจึงต้องลดการกระจุกตัวของสินค้าออก (export concentration) โดยมีให้ต้องพึ่งตลาดอเมริกาเกินเกินไป สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นตลาดใหม่ของไต้หวันที่มีศักยภาพในการเติบโตอันสูงยิ่ง

การขยายตัวของการค้ากับจีนแผ่นดินใหญ่ ทำให้ฮ่องกงกลายเป็นตลาดสินค้าออกที่สำคัญของไต้หวัน ในปี 2533 ฮ่องกงกลายเป็นตลาดสินค้าออกที่มีความสำคัญอันดับสองของไต้หวัน รองจากสหรัฐฯ โดยแย่งชิงตำแหน่งจากญี่ปุ่น การส่งออกของไต้หวันไปฮ่องกงในปีนั้นมีมูลค่า 8,560 ล้านดอลลาร์อเมริกันคิดเป็น 12.7% ของสินค้าออกไต้หวันทั้งหมด ในขณะที่ตลาดอเมริกาหดซับ 32.4% ของสินค้าออกไต้หวัน ความสำคัญของฮ่องกงในฐานะตลาดสินค้าออกของไต้หวันจะยังคงเพิ่มขึ้นต่อไป จวบจนกระทั่งฮ่องกงผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 2540 หากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจยังคงมีต่อไป ในที่สุดแล้ว สาธารณรัฐประชาชนจีนก็จะกลายเป็นตลาดสินค้าออกที่สำคัญที่สุดของไต้หวัน ทดแทนสหรัฐอเมริกา

ไต้หวันมิได้สนใจเฉพาะแต่การค้ากับจีนแผ่นดินใหญ่เท่านั้น หากยังสนใจที่จะเข้าไปลงทุนด้วย การลงทุนของไต้หวันในสาธารณรัฐประชาชนจีนเกิดจากทั้งปัจจัยดึงดูด (pulling factors) และปัจจัยผลักดัน (pushing factors) สาธารณรัฐประชาชนจีนมีแรงดึงดูดทุน ไต้หวันหลายด้าน มิใช่เฉพาะแต่ขนาดของตลาดที่กว้างใหญ่ไพศาล หากยังมีแรงงานราคาถูกและทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ยิ่ง ในขณะที่ไต้หวันมีปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร

มีหน้าซ้ำ อัตราค่าจ้างยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อันเป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (comparative advantage) ที่กำลังแปรเปลี่ยนไปนี้มีส่วนผลักดันให้นายทุนได้หวนย้ายที่ตั้งโรงงานไปสู่สาธารณรัฐประชาชนจีน (relocation of production) ทั้งนี้เพื่อหาประโยชน์จากแรงงานและวัตถุดิบราคาถูก

ทุนได้หวนเริ่มทะลักสู่จีนแผ่นดินใหญ่หลังปี 2529 ในปี 2530 มีบริษัทได้หวนเพียง 80 บริษัทที่จดทะเบียนเข้าไปลงทุนในสาธารณรัฐประชาชนจีน มูลค่าการลงทุนประมาณ 100 ล้านดอลลาร์อเมริกัน จำนวนบริษัทได้หวนเพิ่มเป็นระดับ 3,000 บริษัทในปี 2534 โดยมีการลงทุนมากกว่า 4,000 ล้านดอลลาร์อเมริกัน ในเดือนมีนาคม 2534 รัฐบาลได้หวนประกาศยกเว้นภาษีเงินได้แก่บริษัทได้หวนที่เข้าไปลงทุนในสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งช่วยเร่งกระแสทุนได้หวนเข้าสู่จีนแผ่นดินใหญ่

ในขั้นแรก โรงงานที่ย้ายจากไต้หวันไปสู่สาธารณรัฐประชาชนจีนส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมที่กำลังร่วงโรย (sunset industries) แต่ต่อมาเริ่มมีการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ดังเช่นไมโครอิเล็กทรอนิกส์ ปุ๋ยเคมี ไยสังเคราะห์ และรถยนต์ อีกทั้งรูปแบบการลงทุนก็แปรเปลี่ยนไปอย่างสำคัญ เริ่มต้นจากความร่วมมือทางการค้าและอุตสาหกรรมอย่างหลวมๆ ไปสู่ธุรกิจร่วมทุน (joint ventures) จนท้ายที่สุดวิสาหกิจที่นายทุนไต้หวันเป็นเจ้าของ 100% ก็เริ่มเข้าไปลงทุน โครงการลงทุนซึ่งในระยะแรกเป็นโครงการที่ให้ผลตอบแทนภายในระยะเวลาอันสั้น พัฒนาไปสู่โครงการระยะปานกลาง 10-20 ปี และระยะยาว 30-50 ปีในที่สุดเป้าหมายการลงทุนมีทั้งการผลิตเพื่อป้อนตลาดภายในจีนแผ่นดินใหญ่ และส่งไปขายไต้หวัน แต่ไม่ซ้าก็เน้นการผลิตเพื่อการส่งออกโดยทั่วไป

ทุนได้หวนส่วนใหญ่กระจุกอยู่ในมณฑลฟูเจี้ยน แต่ในปัจจุบันเริ่มรุกลึกเข้าไปในจีนแผ่นดินใหญ่มากขึ้นทุกที นายทุนไต้หวันพยายามเข้าไปลงทุนแสวงหาแหล่งน้ำมันและทรัพยากรแร่ รวมถึงลดจนหาช่องทางประกอบการไปสู่ตลาดและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในทิเบต ซินเกียง มงโกเลียใน และดินแดนทางภาคตะวันตกและภาคตะวันตกเฉียงเหนือ

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไต้หวันกับสาธารณรัฐประชาชนจีนกำลังพัฒนาเข้าสู่ช่วงที่สาม อันเป็นช่วงที่ประเทศทั้งสองเริ่มติดต่อกันโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านฮ่องกง ยุคแห่ง 'การคมนาคมสามทิศทาง' (Three Communications) ซึ่งเริ่มต้นประมาณปี 2533 เป็นยุคที่ประเทศทั้งสองเริ่มมีการค้าโดยตรง มีบริการไปรษณีย์และโทรเลขโดยตรง และมีบริการขนส่งทางเรือและทางอากาศโดยตรง การผนวกฮ่องกงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 2540 จะเป็นจักรกลสำคัญในการเร่งรัด 'การคมนาคมสามทิศทาง' ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจซึ่งนับวันมีแต่จะแน่นแฟ้นมากขึ้น จะทำให้ไต้หวันไม่สามารถตัดขาดจากฮ่องกงและสาธารณรัฐประชาชนจีนได้

ฮ่องกงเป็นตลาดสินค้าออกสำคัญของสาธารณรัฐประชาชนจีนมาแต่ไหนแต่ไร เพราะจีนแผ่นดินใหญ่ส่งสินค้าออกไปยังประเทศต่างๆโดยผ่านฮ่องกง โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างปี 2492-2521 ก่อนที่สาธารณรัฐประชาชนจีนจะดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาศรษฐกิจแบบเปิด (outward orientation) ในอีกด้านหนึ่ง ฮ่องกงก็เป็นประตูของสินค้าผ่านทางเข้าสู่สาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ฮ่องกงมิได้เป็นเมืองท่าสำหรับสินค้าผ่านทาง (transit port) เท่านั้น หากแต่ค่อยๆพัฒนาเป็นศูนย์กลางการผลิตทางด้านหัตถอุตสาหกรรมและศูนย์กลางของบริการทางการเงินระหว่างประเทศ

ฮ่องกงเขยิบฐานะเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NIC) ในทศวรรษ 2520 และด้วยเหตุผลทางภูมิศาสตร์ สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นตลาดสินค้าออกที่สำคัญของฮ่องกง ฮ่องกงมีลักษณะเหมือนกับไต้หวันในข้อที่มีปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร อีกทั้งต้องเผชิญกับปัญหาแรงงานราคาแพง นายทุนฮ่องกงได้ตัดสินใจเลือกเส้นทางเดียวกับนายทุนไต้หวัน ด้วยการย้ายโรงงานเข้าสู่สาธารณรัฐประชาชนจีน ในปัจจุบันทุนฮ่องกงเข้าไปลงทุนในจีนแผ่นดินใหญ่มากกว่า 10,000 ล้านดอลลาร์อเมริกัน ทั้งนี้มีการประมาณการกันว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของกิจการหัตถอุตสาหกรรม ฮ่องกงทำการผลิตในมณฑลกว่างตุ้ง ในขณะที่ทุนไต้หวันกระจุกอยู่ในมณฑลฟูเจี้ยน

ด้วยพัฒนาการดังที่พรรณนาข้างต้นนี้ สามเหลี่ยมเศรษฐกิจจีนก่อเกิดขึ้นและเติบโตอย่างรวดเร็ว หากสามารถขจัดข้อขัดแย้งทางการเมืองระหว่างไต้หวันกับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ สามเหลี่ยมเศรษฐกิจจีนก็จะแปรสภาพเป็นเขตเศรษฐกิจจีนอันไพศาล การผนึกเข้าด้วยกันระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีน ฮ่องกง และไต้หวัน จะทำให้ 'เขตเศรษฐกิจจีนอันไพศาล' กลายเป็นเขตเศรษฐกิจที่ทรงอิทธิพลเป็นอันดับสี่ รองจากเขตเศรษฐกิจยุโรป (EEA) เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (NAFTA) และญี่ปุ่น

'เขตเศรษฐกิจจีนอันไพศาล' จะมีประชากรมากกว่า 1,200 ล้านคน มีการค้าระหว่างประเทศมูลค่าไม่น้อยกว่า 400,000 ล้านดอลลาร์อเมริกัน และมีเงินสำรองระหว่างประเทศ 140,000 ล้านดอลลาร์อเมริกัน ซึ่งมีมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก

ในขณะที่มีเหตุผลที่จะเชื่อว่า การผนวกฮ่องกงเข้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีนจะเป็นไปอย่างราบรื่น และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไต้หวันกับสาธารณรัฐประชาชนจีนจะยิ่งแน่นแฟ้นขึ้นในอนาคต ปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองภายในจีนแผ่นดินใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการสืบทอดอำนาจภายหลังมรณกรรมของเติ้งเสี่ยวผิง และปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์จะกลายเป็นตัวทำลาย 'เขตเศรษฐกิจจีนอันไพศาล' อย่างสำคัญ